

УДК 374.015.31:7

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Т. О. Грищенко

У статті актуалізовано проблему естетичного виховання та зосереджено увагу на питаннях, пов'язаних з упровадженням його в позаурочну виховну діяльність сучасного освітнього закладу. Висвітлено сутність, мету, структуру, компоненти, зміст, форми й джерела естетичного виховання. Надано оцінку позаурочній виховній діяльності естетичного спрямування, зауважено, що вона має більш широкі можливості під час вибору змісту, методів, прийомів, засобів проведення, не регламентована освітніми програмами, часом і місцем проведення. Акцентовано увагу, що під час такої діяльності діти не лише здобувають теоретичні знання, а й набувають конкретних практичних умінь та навичок, розвивають свої мистецькі здібності.

Ключові слова: естетичне виховання, позаурочна виховна діяльність, освітній заклад, школярі.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У період реформування вітчизняної системи освіти актуальною постала проблема розвитку естетичної культури особистості. Із цього приводу вагомим значення набуває естетичне виховання молоді, бо воно сприяє пізнанню дійсного світу, вияву певного ставлення до предметів і явищ, що її оточують. Ці об'єкти та явища, діючи на особистість, викликають емоційну реакцію, що виражена в радості, смутку, страхі, печалі, захваті, гордості, відповідальності, незручності, задоволенні, любові, сміху, ненависті, горі тощо. Тому однією з актуальних проблем сьогодення є становлення особистості, здатної сприймати, розуміти та примножувати цінності духовної культури. У процесі розв'язання цієї проблеми суттєве місце посідає формування в молоді естетичної культури, естетичного світобачення, потреби й здатності створювати прекрасне в житті та мистецтві. Розв'язання цієї проблеми здійснюється завдяки ефективній організації естетичного виховання в освітніх закладах, бо саме воно сприяє формуванню естетичних почуттів, смаків, поглядів та ідеалів, розвитку

художньо-естетичної культури, здатності до естетичного освоєння дійсності, а також розвитку креативного, творчого мислення тощо. У Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах зазначено, що «сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою» [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Зазначимо, що проблему розвитку естетичного виховання досить ґрунтовно досліджено як вітчизняними освітянами минулого (Н. Дем'янюк, О. Джус, Л. Іванова, С. Морозова, Ш. Рзаєв, Н. Роман, В. Сергєєва, А. Соколова, І. Фрайт, С. Шацький та ін.), так і сучасними науковцями (Ю. Борєв, А. Здравомислов, І. Зязюн, Д. Кабалевський, М. Киященко, А. Ковальов, Б. Лихачов, М. Овсянников та ін.).

Проблемам філософської спрямованості естетичного виховання особистості приділено увагу в наукових працях Ю. Афанасьєва, М. Кагана, Г. Квасова, М. Киященка, А. Комарова, С. Кримського, В. Кудіна, В. Михальова, О. Семашко та ін. Психологічну спрямованість висвітлено в дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, Б. Теплова та ін.

Наголосимо, що вчені активно досліджують питання необхідності розвитку естетичного виховання як невід'ємної складової шкільного виховання (М. Артеменко, В. Бутенко, О. Дем'янчук, Д. Джола, І. Зязюн, А. Капська, Л. Коваль, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Ростовський, Г. Тарасенко та ін. У працях учених О. Апраксіної, Г. Бурова, Б. Неменського, М. Нечипоренко, І. Сташевської, Т. Танько, Т. Цвелих, Г. Шевченко та ін. увагу приділено проблемам місця та значення естетичної культури в системі виховання особистості.

Цілі статті (постановка завдання). Мета статті полягає в зосередженні уваги на питаннях, пов'язаних з естетичним вихованням школярів у позаурочній виховній діяльності освітнього закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Естетичне виховання передбачає пізнання світу та людини через мистецтво. Науковці Л. Артемова та О. Чинаєва зазначили, що естетичне виховання – це вплив на розвиток особистості всієї навколишньої дійсності, її естетичної значущості для людини; залучення людини до художньої культури; спеціальна система заходів у структурі художнього життя суспільства, спрямованих на поширення знань про мистецтво, на розвиток художньої

самодіяльності тощо [1, с. 65]. Учений Л. Волович під естетичним вихованням розумів органічну сукупність послідовних і цілеспрямованих впливів на особистість, метою яких є її всебічний, гармонійний розвиток, формування естетичного ставлення до життя, здатності насолоджуватись красою навколишньої дійсності, витворів мистецтва і активно створювати цю красу у творчій праці [2, с. 4-5].

Ми погоджуємось із думкою дослідників означеної проблеми М. Колесниковим, О. Колесниковою, В. Лозовим, що мета естетичного виховання (водночас і самоціль суспільного розвитку) – людина, яка розкрила повноту своєї сутності, універсальна гармонійна особистість [4]. Тобто освітні заклади мають сприяти вихованню всебічно розвиненої, гармонійної особистості, якісною характеристикою якої є освіченість, високоморальність, мудрість, урівноваженість, доброзичливість, відчуття краси, культура взаємин тощо.

Зазначимо, що система естетичного виховання, як будь-яке складне явище, має свою структуру. Вона включає в себе низку структурних освітньо-виховних компонентів: базовий, що передбачає навчання, виховання й розвиток учнів під час вивчення предметів та курсів освітньої галузі; позаурочний, що передбачає організацію діяльності учнів після уроків, але під керівництвом учителів (гуртки, об'єднання за інтересами, клуби, організація екскурсій, експедицій тощо); позашкільний, що охоплює різні типи позашкільних навчальних закладів (музичні та художні школи, мистецькі заклади, студії, будинки й палаци дитячої та юнацької творчості тощо); художньо-естетичної самоосвіти та самовиховання, початковий досвід яких набувається в школі завдяки створенню відповідних організаційно-педагогічних умов [6].

У найбільш широкому сенсі естетичне виховання розуміють як якісну зміну рівня естетичної культури об'єкта виховання, яким може бути як окрема особистість, так і соціальна група, і суспільство. Згідно з думкою вчених О. Комаровської, Л. Масол, Н. Миропольської, В. Рагозіної, І. Руденко, естетичну культуру особистості утворюють такі компоненти:

– естетична свідомість – сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів. Її основу складають естетичне сприймання (процес відображення сутності предметів та явищ естетичної дійсності), естетичні погляди (думки, уявлення про прекрасне й потворне, які є основою ставлення до явищ буття в цілому та явищ мистецтва зокрема), естетичний ідеал (соціально обумовлений взірць досконалості, який є орієнтиром у процесі оцінювання естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності);

– естетичні потреби – внутрішня необхідність в осягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь. Ці потреби втілюються в естетичних смаках (здатність до індивідуального відбору естетичних явищ і предметів на підґрунті сформованих поглядів та ідеалів, які сприяють розвитку позитивних відчуттів у процесі сприймання);

– естетична діяльність – безперервний процес формування та реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе та світу [3].

Зміст естетичного виховання конкретизується в програмах із кожного предмету. Література, музика, ритміка та хореографія, образотворче мистецтво мають значний потенціал щодо естетичного виховання учнів. Завдяки вивченню та аналізу літературних і музичних творів, живопису, скульптури, графіки, художньої фотографії тощо учні отримують елементарні знання, навички практичної творчості та естетичної поведінки, а вчителі враховують естетично-виховне навантаження програм та використовують кожен можливість, яку дає їх предмет. Також естетичному вихованню в навчальному процесі сприяє естетична наповненість уроку – творчий підхід до розв'язання пізнавальної задачі та виразність слова, імідж педагога, відбір та оформлення наочного й роздаткового матеріалу тощо.

Зазначимо, що попри викладене вище, естетичне виховання найбільш широко використовується в позаурочній виховній діяльності – позашкільній та позакласній. Це пов'язано з тим, що вона має більш широкі можливості у виборі змісту, методів, прийомів, засобів проведення, не регламентована освітніми програмами, формами, часом і місцем проведення. Сучасні педагоги Г. Афоніна, В. Лозова, Н. Мойсеюк, С. Смирнов, Г. Троцько, М. Фіцула зазначили, що позакласна робота – це різноманітна освітня й виховна робота педагогічного колективу школи в позаурочний час, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, а позашкільна – це освітньо-виховна робота позашкільних закладів для дітей та юнацтва (Будинків школяра, технічної творчості, бібліотек, спортивних шкіл, об'єднань за місцем проживання тощо) [7].

Позаурочна виховна діяльність відіграє значну роль в організації вільного часу учнів, формує в них духовні потреби, розширює інтереси, виховує культуру дозвілля, привчає цінувати вільний час, надає значні можливості для вияву індивідуальних здібностей та таланту, самостійності та суспільної активності.

У позаурочній виховній діяльності естетичне виховання проводиться в різних формах: масових (вечори та конференції присвячені творчості

видатних українських і зарубіжних мистців, зустрічі з художниками, музикантами, народними умільцями, конкурси, фестивалі, виставки тощо), групових (виховні години, свята, гуртки, інформаційні години, екскурсії, походи, ігри тощо) та індивідуальних (читання, бесіди, колекціонування, гра на музичних інструментах, малювання, плетіння, складання віршів, підготовка номерів художньої самодіяльності (виконання пісень, декламування віршів тощо), доручення щодо благоустрою школи та території тощо). Такі форми виховної роботи з естетичного виховання розширюють потреби учнів у знаннях, у спілкуванні з однолітками та старшими, дозволяють знайти своє місце в спільній справі, виявити бажання займатися художньо-творчою діяльністю. Цілеспрямованість цих форм роботи допомагає розвивати естетичні почуття та смаки, розкривати творчі здібності, виявляти індивідуальність.

Зважаючи на практику виховної роботи, в естетичному вихованні виділяють низку завдань – формування чуттєво-емоційного досвіду, створення запасу знань про природу, самого себе, про світ художніх цінностей, накопичення різноманітного запасу звукових, кольорних і пластичних вражень; формування естетичного світосприйняття, уміння емоційно сприймати, переживати й оцінювати естетично значущі предмети і явища; розвиток естетично творчих здібностей, виховання активного творця естетичних цінностей. Зауважимо, що більшість педагогів, які займалися проблемами естетичного виховання молоді, зокрема М. Киященко, Д. Лихачов, Г. Лубківський, О. Сивик та ін., наголошували на необхідності таких завдань у навчально-виховному процесі освітніх закладів.

У естетичному вихованні школярів, як зазначили науковці, дослідники, учителі Н. Горобець, С. Костюк, О. Любар, М. Стельмахович, М. Фіцула та ін., використовують різні джерела: твори образотворчого мистецтва; музику; художню літературу; театр, кіно, естраду, цирк; поведінку й діяльність школярів; природу, її красу в розмаїтті та гармонії барв, звуків, форм, закономірній зміні явищ; факти, події суспільного життя; оформлення побуту (домівка, клас, школа тощо).

Зауважимо, що естетичний розвиток особистості, високий рівень її культури у процесі естетичного виховання буде забезпечуватися завдяки упровадженню педагогічних умов: створення в соціальному середовищі дитини естетично привабливої обстановки; використання в навчально-виховній роботі творів образотворчого мистецтва, театрального та кіно-телемистецтва, музики, художньої літератури, народних традицій та обрядів, природи, фактів, подій суспільного життя тощо; високої

естетичної культури виховних заходів; широкого залучення учнів до гуртків художньої самодіяльності, участі в конференціях, конкурсах, концертах естетичного спрямування тощо; високої культури педагогів, батьків і соціального оточення (зовнішній вигляд (одяг, взуття, аксесуари, зачіска, манера поведінки, прикраси, макіяж тощо), професійні якості (висока кваліфікація, відповідальність і сумлінність, акуратність і пунктуальність у роботі, професіоналізм, компетентність, гуманітарна освіченість, майстерність, ерудиція, оптимізм, талант, творчі здібності, емпатичність тощо)); взаємодії школи, сім'ї, позашкільних закладів, закладів культури тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, естетичне виховання особистості складний і суперечливий процес, який розвиватиметься успішно, якщо буде доцільним і сучасним, знаходитиметься в центрі уваги всього педагогічного колективу та постійно вдосконалюватиметься на основі принципів гуманізації, естетизації всього життя, творчої самодіяльності, неперервності, індивідуалізації та диференціації, єдності виховання та життєдіяльності, послідовності та систематичності, культуровідповідності, творчості та інноваційних підходів до організації діяльності.

Шляхи організації естетичного виховання молоді у виховному процесі сучасного освітнього закладу дуже різноманітні, але важливо якісно організувати навчальний процес, у сфері якого формуються основні, зокрема й естетичні потреби школяра; упроваджувати естетичну освіту й навчання, що сприятиме педагогічному впливу на свідомість, почуття та діяльність школярів; створювати умови, які забезпечать різнобічний розвиток дітей, тобто планомірний цілеспрямований естетичний вплив через предметне середовище; створювати систему різноманітних суспільних взаємин (естетику в спілкуванні, навчанні, побуті тощо) для особистісного естетичного впливу на дитину; знайомити з різними видами мистецтва, яке сприятиме розвитку естетичного ставлення людини до себе та світу.

Література

1. Артемова Е.С. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания / Е.С. Артемова, О.П. Чинаева // Вопросы философии. – 1987. – № 4 – С. 63 – 67.
2. Волович Л. А. Система эстетического воспитания подрастающего поколения (некоторые методологические вопросы эстетического воспитания в общеобразовательной школе) / Л. А. Волович. – Казань, 1976. – 224 с.

3. Естетизація навчально-виховного процесу в основній школі засобами мистецтва : метод. посіб. / О. А. Комаровська, Л. М. Масол, Н. Є. Миропольська, В. В. Рагозіна, І. В. Руденко, Нац. акад. пед. наук України. Ін-т проблем виховання; За ред. Н.Є.Миропольська, О. А. Комаровська. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 159 с. : іл.
4. Естетика: навч. посіб. / М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін.; За ред. В. О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
5. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, наказ Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2004 року № 151/14. – school131.edu.kh.ua/.../normatyvno-pravove_zabezpechenn
6. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л.Масол // Шкільний світ. – 2002. – №9. – С. 1-16.
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посібник для студ. вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль: ТДПУ, 1997. – 192 с

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СИСТЕМЕ ВНЕУРОЧНОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Т. А. Грищенко

В статье актуализирована проблема эстетического воспитания и сосредоточено внимание на вопросах, связанных с внедрением его во внеурочную воспитательную деятельность современного образовательного учреждения. Освещены сущность, цели, структура, компоненты, содержание, формы и источники эстетического воспитания. Дана оценка внеурочной воспитательной деятельности эстетической направленности, отмечено, что она имеет более широкие возможности в выборе содержания, методов, приемов, средств проведения, не регламентирована образовательными программами, временем и местом проведения. Акцентировано внимание, что во время такой деятельности дети не только получают теоретические знания, но и приобретают конкретные практические умения и навыки, развивают свои творческие способности.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, внеурочная воспитательная деятельность, образовательное учреждение, школьники

AESTHETIC UPBRINGING IN THE SYSTEM OF THE EXTRACURRICULAR UPBRINGING ACTIVITY OF MODERN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

T. O. Grishchenko

In the article the problem of aesthetic upbringing is actualized and attention is focused on the issues connected with its implementation into the extracurricular upbringing activity of modern educational institutions. The essence, aim, structure, components, content, forms and sources are determined. The author evaluates the extracurricular upbringing activity of the aesthetic direction. It is noted that it has wide possibilities while choosing the content, methods, modes, means of being conducted, not regulated by the educational programs, time and place of implementation. Great attention is accentuated on the fact that during such an activity children not only get theoretical knowledge, but also gain concrete practical skills and abilities and develop their artistic capabilities.

Key words: Aesthetic upbringing, extracurricular upbringing activity, educational institution, schoolchildren.

Грищенко Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музики і хореографії ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна).

Grishchenko Tetiana Olexandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the department music and choreography of SHEE «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine).